

Toruń, 20 lutego 2020 roku

dr hab., prof. uni. **Joanna Marszałek-Kawa**

Katedra Systemów Politycznych

Wydział Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

## **R E C E N Z J A**

**dorobku naukowego dr Nartsiss Shukuralievej**

**przygotowana w związku ze wszczętą procedurą ubiegania się o stopień  
naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych  
w dyscyplinie nauki o polityce i administracji**

---

Na treść niniejszej recenzji złożyły się wnioski wynikające z oceny wskazanego przez Habilitantkę osiągnięcia oraz nadesłanej dokumentacji, a w szczególności z przedstawionego autoreferatu, wykazu publikacji, informacji o uczestnictwie w realizacji projektów badawczych, działalności popularyzującej naukę, uzyskanych nagrodach i działalności organizacyjnej.

### **I. Sylwetka Kandydatki**

Pani dr Nartsiss Shukuralieva jest absolwentką Instytutu Nauk Politycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (w 2001 r. uzyskała tytuł zawodowy magistra nauk politycznych) oraz Wydziału Dziennikarstwa Narodowego Uniwersytetu Kirgiskiego im. Żusupa Balasagyna (w 2002 r. obroniła tytuł zawodowy dyplomowanego specjalisty ze specjalnością dziennikarską).

Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce Habilitantka uzyskała na podstawie rozprawy zatytułowanej *System polityczny Kirgistanu a środki masowej informacji*, której promotorem był prof.

dr hab. Jacek Sobczak. Przedmiotowa uchwała Rady Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu podjęta została jednomyślnie 27 listopada 2006 r.

Po obronie doktoratu, tj. od 1 października 2007 do 30 września 2015 r. Habilitantka pracowała na stanowisku adiunkta w Kujawsko-Pomorskiej Szkole Wyższej w Bydgoszczy, pełniąc funkcję zastępcy kierownika Zakładu Nauk Społecznych Wydziału Ekonomiczno-Społecznego, a następnie zastępcy kierownika Katedry Nauk Społecznych i Politycznych na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii KPSW. Od 1 października 2015 r. dr Nartsiss Shukuralieva jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w Zakładzie Współczesnych Systemów Politycznych na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Kandydatka prowadziła wykłady, konwersatoria i seminaria z takich przedmiotów, jak m.in.: *Wstęp do nauki o polityce, Konflikty polityczne i społeczne, Ideologie polityczne, Współczesne systemy polityczne, Zasady ustroju politycznego państwa, Międzynarodowe stosunki polityczne, Problemy transformacji w Azji Centralnej, seminaria dyplomowe*. Jakość prowadzonych zajęć potwierdzają zarówno wysokie oceny studentów, jak i wyniki hospitacji. Co warto podkreślić, działalność dydaktyczna Habilitantki ma także wymiar międzynarodowy. Pani dr Nartsiss Shukuralieva wygłaszała wykłady na wielu uczelniach zagranicznych, w tym m.in. w Kirgistanie, Kazachstanie, Rosji, Turcji, Bułgarii.

Habilitantka była promotorem ponad 80 prac licencjackich i magisterskich oraz recenzentem 85 prac dyplomowych. Nie pełniła funkcji promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim.

W mojej ocenie zadania organizacyjne stanowią jeden ze sposobów rozwijania zainteresowań badawczych uczonych, instrument służący popularyzacji wyników prowadzonych przez nich badań. Na podstawie przedłożonej dokumentacji należy ocenić, że Kandydatka jest pracownikiem naukowo-badawczym mocno zaangażowanym także w działalność organizacyjną i popularyzatorską. Habilitantka była wieloletnim opiekunem koła naukowego, praktyk studenckich, I roku studiów na wielu kierunkach, koordynatorem ds. współpracy międzynarodowej na Wydziale Prawa,



Administracji i Ekonomii KPSW w Bydgoszczy, członkiem Zespołu ds. Zapewnienia i Doskonalenia Jakości Kształcenia, członkiem Rady Programowej na kierunku Bezpieczeństwo Narodowe, członkiem Rady Bibliotecznej, członkiem Komisji Rekrutacyjnych. Organizowała także i współorganizowała dziewięć konferencji naukowych, w tym sześć o wymiarze międzynarodowym.

Pani dr Nartsiss Shukuralieva była także wykonawcą wielu inicjatyw promujących wyniki badań naukowych, tj. debat, seminariów organizowanych m.in. przez Fundację Stefana Batorego, Open Society Foundation, American University of Central Asia, Coalition for Democracy and Civil Society. W 2009 r. Habilitantka uczestniczyła również w realizacji finansowego przez MSZ grantu pt. *Globalny rozwój w kontekście społeczno-gospodarczych wyzwań Azji Centralnej i Kaukazu Południowego*.

## **II. Ocena dotychczasowych osiągnięć naukowo-badawczych, dydaktycznych, aktywności organizacyjnej, popularyzatorskiej oraz aktywności w zakresie współpracy międzynarodowej Habilitantki**

Dr Nartsiss Shukuralieva – jak już wcześniej wskazałam – uzyskała doktorat z nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce w 2006 r. Poniżej zostanie oceniony dorobek naukowy i dydaktyczny uzyskany po zdobyciu stopnia doktora w 2000 r.

Ocena dorobku naukowego i dydaktycznego, w myśl obowiązujących przepisów, dokonywana jest na podstawie rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. *w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dz.U. nr 196, poz. 1165). Zgodnie z powyższym ocenie poddany zostanie stopień wypełnienia przez Kandydatkę kryteriów określonych w powyższym akcie prawnym, dzięki czemu możliwa będzie odpowiedź na pytanie dotyczące spełnienia przez Habilitantkę określonych w prawie wymogów formalnych.

I tak zgodnie z § 3 powyższego rozporządzenia kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych habilitanta obejmują – w obszarze nauk społecznych – autorstwo lub współautorstwo publikacji naukowych w czasopismach znajdujących się w bazie Journal Citation Reports (JCR) lub na liście European Reference Index for the Humanities (ERIH). Z przedłożonej do oceny dokumentacji wynika, że Habilitantka w swym dorobku ma trzy artykuły opublikowane w czasopismach, które są indeksowane w bazie ERIH Plus, tj. „Studia Orientalne”, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne”, „Studia Politologiczne”.

§ 4 omawianego rozporządzenia określa kryteria oceny w zakresie osiągnięć naukowo-badawczych Habilitanta we wszystkich obszarach wiedzy, obejmujących m.in. autorstwo lub współautorstwo monografii, publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych innych niż znajdujące się w bazach lub na liście, o których mowa w § 3, dla danego obszaru wiedzy. Dr Nartsiss Shukuralieva nie ma w swym dorobku żadnej monografii. Jest autorką 42 publikacji (z czego 22 określono jako osiągnięcie badawcze). Na 20 opracowań, które nie zostały włączone do wskazanego we wniosku Habilitantki osiągnięcia, składają się: współredakcja jednej publikacji zbiorowej, autorstwo ośmiu rozdziałów podręcznika akademickiego w języku rosyjskim, ośmiu rozdziałów w pracach zbiorowych, czterech artykułów, jednej ekspertyzy oraz jednego artykułu recenzyjnego.

Ocena spełnienia przez Kandydatkę kolejnych kryteriów oceny określonych w § 4, tj.: 3) sumaryczny *impact factor* (IF) publikacji naukowych według listy Journal Citation Reports (JCR), zgodnie z rokiem opublikowania; 4) liczba cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS); 5) indeks Hirscha opublikowanych publikacji według bazy Web of Science (WoS), jest negatywna. Habilitantka nie wskazuje na publikacje posiadające *impact factor*. Dr Nartsiss Shukuralieva wylicza liczbę cytowań swych publikacji i tak: według bazy Google Scholar – 11 cytowań (Indeks Hirscha wg bazy Google Scholar wynosi 2); według bazy Publish or Perish 11 cytowań (Indeks Hirscha wg bazy Publish or Perish wynosi 2); według Researchgate.net Habilitantka ma 2 cytowania.



W § 4 (6) rozpatrywanego rozporządzenia sformułowany został wymóg kierowania międzynarodowymi lub krajowymi projektami badawczymi lub udział w takich projektach. Z przedłożonej dokumentacji wynika, że Kandydatka spełniła powyższy wymóg, uczestnicząc w aż siedmiu projektach badawczych, w których pełniła rolę kierownika, koordynatora, wykonawcy. W 2009 r. była wykonawcą w projekcie badawczym pt. *Globalny rozwój w kontekście społeczno-gospodarczych wyzwań Azji Centralnej i Kaukazu Południowego*. Projekt, którego koordynatorem był dr Mariusz Marszewski, finansowany był przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych. W latach 2012–2013 Habilitantka była koordynatorem projektu badawczego pt. *Problemy administracji publicznej w dobie kryzysu politycznego i ekonomicznego*. W 2015 r. realizowała zadania wykonawcy w projekcie badawczym pt. *Mechanizmy społecznej inżynierii w modelowaniu sfery publicznej*, którego kierownikiem był prof. Janusz Golinowski. W latach 2015–2016 Pani Doktor była wykonawcą w projekcie koordynowanym przez Kanata Sultanalieva pt. *Monitoring and evaluation of Jogorku Kenesh*, który finansowany był ze środków Fundacji im. F. Eberta i OBWE. W latach 2017–2018 Kandydatka pełniła funkcję kierownika i wykonawcy w projekcie pt. *Instytucje polityczne państw Azji Centralnej*. Ponadto w 2018 r. uczestniczyła w roli wykonawcy w dwóch projektach badawczych: 1. *Integration processes and state interests in Euroasia*, który finansowany jest przez United States Agency for International Development's a Building for Future Project (kierownik projektu: dr Jildiz Nicharapova); 2. *Cross-border exchanges: Euroasian perspectives on logistics and diplomacy* finansowany przez Fundację SEFACIL (kierownik projektu: dr Jildiz Nicharapova).

Poza otrzymanym w 2015 r. dyplomem – nagrodą indywidualną Rektora Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy za wyróżniające osiągnięcia naukowe, dydaktyczne i organizacyjne dr Nartsiss Shukuralieva nie uzyskała innej nagrody za swoją działalność naukową – § 4 (7).

Pani dr Nartsiss Shukuralieva czynnie uczestniczyła w blisko czterdziestu konferencjach naukowych w Polsce i za granicą. Wygłaszała referaty w języku

polskim, angielskim, rosyjskim, spełniając tym samym kryterium określone w § 4 (8) omawianego rozporządzenia.

W moim przekonaniu zdecydowana większość kryteriów określonych w pkt. 1–5 § 5 rozporządzenia o *Kryteriach oceny w zakresie dorobku dydaktycznego i popularyzatorskiego oraz współpracy międzynarodowej* została spełniona przez Habilitantkę.

Kandydatka nie jest co prawda członkiem międzynarodowych towarzystw i organizacji naukowych (§ 5 pkt. 7), warto jednak zaznaczyć, że posiada członkostwo w dwóch towarzystwach naukowych, a mianowicie Polskim Towarzystwie Nauk Politycznych oraz Polskim Towarzystwie Studiów Międzynarodowych. W dokumentacji nie znalazła się informacja o aktywności podejmowanej przez Kandydatkę w tych towarzystwach czy też sprawowanych funkcjach.

W latach 2009–2019 Habilitantka uczestniczyła w ośmiu programach badawczych realizowanych w Polsce, Bułgarii, Turcji, Kazachstanie. Realizowała m.in. zadania wykonawcy, Teaching Staff Mobility, uczestnika. Projekty finansowane były ze środków krajowych i zagranicznych.

W latach 2010–2016 Kandydatka dziewięć razy była członkiem komitetów organizacyjnych konferencji naukowych. Dwukrotnie pełniła rolę kierownika naukowego oraz przewodniczącej komitetu organizacyjnego.

Habilitantka w okresie 20 kwietnia 2016 – 7 lipca 2016 r. przebywała na stażu naukowo-badawczym w American University of Central Asia w Biszkeku (Kirgistan). Na przestrzeni lat 2009–2016 odbyła też pięć kilkudniowych wizyt studyjnych i kwerendalnych na uniwersytetach niemieckich, kirgiskich, kazachskich.

Ponadto dr Nartsiss Shukuralieva jest recenzentką artykułów, współpracując w tej roli z następującymi periodykami: „Nowa Polityka Wschodnia”, „Polish Political Science Yearbook” i „Świat Idei i Polityki”. Nie brała jednak udziału w pracach zespołów eksperckich i konkursowych, nie wykonywała także ekspertyz lub innych opracowań na zamówienie organów



władzy publicznej, samorządu terytorialnego, podmiotów realizujących zadania publiczne lub przedsiębiorców.

Co należy mocno podkreślić, Kandydatka uczestniczyła w projektach badawczych realizowanych w ramach konsorcjum – projekcie *Integration processes and state interests in Euroasia* oraz sieci *Europe-Asia*. W projektach tych, których celem jest m.in. publikacja wyników badań w czołowych oficynach wydawniczych, biorą udział uczeni kilkunastu państw. Ponadto działalność popularyzatorska Kandydatki, realizowana m.in. w formie wykładów otwartych, zasługuje na ocenę wyróżniającą, podobnie jak zaangażowanie Habilitantki w działalność dydaktyczną i organizacyjną.

Podsumowując dokonaną powyżej ocenę w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. *w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dz.U. nr 196, poz. 1165), stwierdzam że Habilitantka spełniła zdecydowaną większość wszystkich wymogów o charakterze formalnym określonych w obowiązującej procedurze. Uzupełnieniem powyższej oceny będzie jakościowa analiza wskazanego przez Autora osiągnięcia naukowego.

### **III. Ocena zgłoszonego osiągnięcia naukowego**

Przedłożony do recenzji cykl publikacji pt. *Reprodukcja i kontestacja władzy w państwach Azji Centralnej* z uwagi na podejmowaną problematykę związaną z funkcjonowaniem systemów autorytarnych w Azji Centralnej (a w szczególności z badaniem zjawiska kolorowych rewolucji, różnych aspektów i uwarunkowań przeobrażeń systemowych oraz symbolicznych aspektów funkcjonowania systemów politycznych) może być podstawą nadania stopnia naukowego w zakresie dyscypliny nauki o polityce i administracji.

Wskazane przez dr Nartsiss Shukuralieva osiągnięcie to zbiór powiązanych ze sobą artykułów, zarówno pod względem wyróżnionych problemów badawczych, jak i zastosowanej metodologii.

Na prezentowany cykl publikacji stanowiących przedmiot oceny składają się 22 opracowania autorskie i współautorskie (kilka z nich to tłumaczenia wcześniejszych testów lub zmienione wersje językowe tych samych artykułów, na co wskazuje Habilitantka w Autoreferacie), tj.: 1 redakcja monografii wieloautorskiej (*Kryzys w stosunkach międzynarodowych. Typy, wymiary, skutki, sposoby przeciwdziałania*, red. Ł. Jureńczyk, N. Shukuralieva, W. Trempała, Bydgoszcz 2012, ss. 400); 4 rozdziały w pracach zbiorowych w jęz. polskim i angielskim, 17 artykułów w języku polskim, angielskim, rosyjskim. Kandydatka publikowała swe prace na łamach czołowych polskich czasopism politologicznych, m.in. „Przeglądu Politologicznego”, „Spraw Międzynarodowych”, „Studiów Politologicznych” czy „Środkowoeuropejskich Studiów Politycznych”. Część artykułów opublikowano w czasopismach zagranicznych. Kandydatka nie ma jednak w dorobku tekstów opublikowanych w periodykach indeksowanych w bazie Scopus i WoS.

Pod względem ilościowym zgłoszony do oceny cykl publikacji jest wystarczający. W moim przekonaniu jednak – mając na uwadze to, że od momentu obrony rozprawy doktorskiej na UAM minęło 13 lat – całkowity dorobek Habilitantki, na który składają się 42 publikacje o charakterze artykułów, z czego 13 zgłoszonych tekstów to rozdziały w książkach i podręcznikach, nie jest imponujący (to mniej więcej 3 opublikowane artykuły rocznie). Dr Shukuralieva nie ma w swym dorobku żadnej autorskiej monografii. Jest to o tyle zastanawiające, że Kandydatka uczestniczyła w wielu projektach badawczych, w tym także zagranicznych, finansowanych przez ważne instytucje, których efekty powinny znaleźć potwierdzenie także w opracowaniach naukowych.

W tym miejscu pragnę jednak podkreślić, że nie ilość, ale jakość przedłożonych tekstów podlega zasadniczej ocenie. Artykuły Habilitantki mieszczą się w standardowej wielkości wynoszącej od 0,5 do 1,0 arkusza wydawniczego. Są to teksty poprawne językowo, które cechuje duża elegancja



w zakresie prowadzonych rozważań. Charakteryzują się klarownością narracji, mają także znaczny walor poznawczy.

Autorka w „Autoreferacie” stosunkowo precyzyjnie i ambitnie formułuje zamierzenia badawcze. Jestem zdania, że ich realizacja prowadzi do rozwoju naukowego poznania w sferze przeobrażeń dokonujących się w systemach politycznych państw Azji Centralnej. Celem dociekań Kandydatki, który konsekwentnie realizuje w swych badaniach, jest identyfikacja i analiza czynników trwałości reżimów politycznych w regionie. Habilitantka trafnie przy tym bada zarówno regulacje mające naturę formalnoprawną, jak i działania, zachowania i ich rezultaty, które tego charakteru nie mają. Takie podejście do badanego problemu z całą pewnością wpływa na oryginalność oraz merytoryczną jakość prezentowanych wniosków.

W przedłożonym do recenzji cyklu publikacji Habilitantka stawia dwa zasadnicze pytania badawcze: 1. W jaki sposób uwarunkowania wewnętrzne, a w jaki sposób międzynarodowe przyczyniały się do reprodukcji władzy w państwach Azji Centralnej?; 2. Jak przebiegały zjawiska kontestacji władzy w krajach Azji Centralnej [Kandydatka traktuje pojęcie „kraju” i „państwa” jako synonim, co jest merytorycznie nieuzasadnione] i jakie mechanizmy nimi rządziły?), na które następnie konsekwentnie poszukuje odpowiedzi.

Autorka poprawnie określa granice pola badawczego. Prowadzone przez Habilitantkę analizy uwzględniają perspektywę instytucjonalno-prawną, jak również wykorzystują podejście konstruktywistyczne oraz postkolonialne.

W swych pracach dr Nartsiss Shukuralieva wykorzystała nie tylko zróżnicowane źródła, ale także bogatą literaturę przedmiotu. Kandydatka sięga po: akty prawne, oficjalne dokumenty, wyniki badań socjologicznych, raporty rządowe, raporty organizacji międzynarodowych, NGO, ale także wystąpienia, wywiady, komentarze, materiały audiowizualne, zasoby Internetu, vlogi, wywiady, przemówienia, reportaże, przemówienia artystyczne. Co ważne, dr Shukuralieva w umiejętny sposób krytycznie dyskontuje zebrane źródła. Przy czym należy zaznaczyć, że istotną rolę w Jej rozważaniach odgrywają wyniki badań własnych.

Co warto podkreślić, Habilitantka w swoich publikacjach wykorzystuje badania empiryczne, odwołując się do nich przez zastosowanie różnych metod badawczych, przede wszystkim jakościowych.

Prowadząc badania w obszarze kontestacji władzy, w szczególności poszukując determinantów funkcjonowania opozycji politycznej w państwach niedemokratycznych, Autorka zauważa siłę użytkowników Internetu w państwach Azji Centralnej, która materializuje się przez informowanie, mobilizowanie i rekrutację aktywistów, budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Habilitantka ocenia, że „im większy poziom represyjności reżimu, tym mniej możliwości użycia tradycyjnych form kontestacji, a w skrajnych przypadkach kontestacja ogranicza się do przestrzeni online [...] która zapewnia większą anonimowość, jest tańsza i nie jest ograniczona terytorialnie. Pozwala przy tym formułować i wyrażać krytykę wobec rządzących, która w systemie represji nie mogłaby zostać wyrażona publicznie”. Warto jednak zauważyć, że w sytuacjach określonych przez Kandydatkę jako „skrajne” przestrzeń internetowa podlega także procesom reglamentacji (patrz np.: N. Shukuralieva, *„We are hope, you are the eternal khan”. Authoritarian regimes and protest opportunities in Central Asia*, „Przegląd Politologiczny” 2019, nr 1).

W tekstach poświęconych wewnętrznym aspektom reprodukcji władzy w wymiarze kulturowo-ideowym Habilitantka wskazuje, że po upadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich nowe elity władzy poszukiwały w przeszłości regionu symboli, które pozwoliłyby na nowo określić więzi, zbudować solidarność społeczną, stworzyć strukturę państwową. Jak trafnie zauważa dr Shukuralieva, w tamtym czasie w oficjalnej narracji ważną rolę odgrywały odwołania do pochodzenia narodu, początków państwa, „złotego wieku” wspólnoty, dziedzictwa i bohaterskich przodków. Konstatuje przy tym, że kierując procesami tworzenia świadomości narodowej, rządzący uzasadniali autorytarny charakter władzy (patrz np. N. Shukuralieva, *„Mity narodowe a praktyka polityczna w krajach Azji Centralnej”*, [w:] S. Gardocki (red.), *Rosja i jej sąsiedzi. Studia i szkice*, Toruń 2015, s. 232–245). Ważny jest także wniosek Habilitantki, że akceptacja ze strony wybranych jednostek lub grup społecznych, które są w stanie oddziaływać na inne podmioty, stanowi



efektywne narzędzie stabilizacji reżimu określającego jego prawomocność. Ocenia przy tym, że stabilność reżimów determinują takie mechanizmy, jak: legitymacja, kooperacja i represja, która kierowana jest wobec grup przyjmujących postawy kontrlegitymizacyjne (patrz np. N. Shukuralieva, A. Lipiński, *Uwarunkowania legitymizacji władzy w systemach autorytarnych. Casus państw Azji Centralnej*, „Przegląd Politologiczny” 2017, nr 1, s. 189–202; N. Shukuralieva, A. Lipiński, *Legitymizacja władzy jako wielowymiarowy mechanizm stabilizacji systemu autorytarnego. Casus państw Azji Centralnej*, [w:] N. Shukuralieva (red.), *Azja Centralna: tożsamość, naród, polityka*, Kraków 2018, s. 15–35).

Habilitantka analizuje blisko dwieście wypowiedzi prezydenta Kurmanbeka Bakijewa oraz sposoby budowania przez rządzących oficjalnej polityki pamięci. Wskazuje przy tym m.in., że odwołania do idei, mitu rewolucji tulipanowej z 2005 r. były jednym z narzędzi utrzymania władzy przez prezydenta Bakijewa. Były wykorzystywane przez głowę państwa i jego rodzinę do utrzymania *status quo*. Narracje tworzone w obszarze polityki pamięci miały na celu legitymację władzy. Często stanowiły odpowiedź na bieżące wydarzenia krajowe i międzynarodowe. Działaniom polegającym na ograniczaniu pluralizmu w życiu politycznym towarzyszyły demokratyczne deklaracje, rewolucyjna retoryka i populistyczne hasła. Jak słusznie zauważa Kandydatka, członkowie rodziny Bakijewów dysponowali uprzywilejowaną pozycją w społeczeństwie, władzą równą książętom, dla jej wzmocnienia sięgali po instrumenty służące reinterpretacji przeszłości. Wpływając na kształt pamięci zbiorowej, wskazywali jak należy rozumieć teraźniejszość i przyszłość. W oficjalnych wypowiedziach niezaspokojenie potrzeb socjalnych społeczeństwa określano jako przyczynę wybuchu rewolucji tulipanowej, wydarzenia, które pozwoliło na nowo demokratycznie określić rolę ludu, władzy i państwa. Sprzeciw wobec ucisku nie był postrzegany jako źródło protestu (patrz np. N. Shukuralieva, *Official Memory and Legitimization in Kyrgyzstan. The Revolutionary Past in the Public Statements of President Kurmanbek Bakiyev after 2005*, [w:] B. Törnquist-Plewa, N. Barnsand, E. Narvselis (eds.), *Beyond Transition? Memory and Identity Narratives in Eastern and Central Europe*, Lund 2015, s. 131–148; N. Shukuralieva, *XI Chan*

Kirgistanu. Kurmanbek Bakijew, rządy rodzinne i heroizacja przeszłości, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 2012, t. 41, s. 183–194; N. Shukuralieva, *Polityczna interpretacja przeszłości w Kirgistanie (2005–2010)* [w jęz. rosyjskim], „PolitBook” 2012, nr 1, s. 123–144; N. Shukuralieva, *Demokratyczna rewolucja czy bunt mas? Konstruowanie pamięci oficjalnej w Kirgistanie w latach 2005–2010*, „Studia Polityczne” 2011, nr 28, s. 113–132; N. Shukuralieva, *Wypowiedzi publiczne Bakijewa w ujęciu dyskursywnym*, „Studia Politologiczne” 2012, vol. 25, s. 70–93; N. Shukuralieva, *The Family in Power: A New Past for an Old Country*, „Journal of Central Asian and Caucasian Studies” 2012, nr 13, s. 30–56).

Istotna część dorobku Habilitantki dotyczy badań poświęconych analizie fenomenu kolorowych rewolucji. Autorka wskazuje m.in., że ważne rezultaty tych wydarzeń nastąpiły w sferze świadomości społecznej i dotyczyły aktywności obywateli, znaczenia procesów demokratycznych, tj. wolne wybory. Rewolucje te nie poskutkowały jednak wprowadzeniem stabilnych rządów demokratycznych. Porażką zakończyły się próby przeprowadzenia redystrybucji władzy. Zabrakło wyraźnie wsparcia ze strony demokratycznych instytucji międzynarodowych (patrz np. N. Shukuralieva, A. Lipiński, *Social protests, modular revolutions and democratisation. Selected categories in the analysis of the phenomenon of colour revolutions*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2014, nr 4, s. 109–121; N. Shukuralieva, *Fenomen „kolorowych rewolucji” w państwach postradzieckich* [w jęz. rosyjskim], „PolitBook” 2017, nr 1, s. 16–29).

Kandydatka omawia również aspekty reprodukcji władzy w wymiarze instytucjonalno-prawnym, m.in. w artykule pt. *Problems of Constitutionalism in the Republic of Kyrgyzstan*. Zauważa przy tym, że chociaż w systemach politycznych państw Azji Centralnej znajdują zastosowanie procedury uwzględniające demokratyczne mechanizmy, tj.: kadencyjność władzy, wybory, pluralizm partii politycznych, media, organizacje pozarządowe, to jednak obywatele traktowani są nie jako suweren, ale jako potencjalne zagrożenie dla nieusuwalności władzy. Autorka podaje przykład Kirgistanu, w którym w wymiarze deklaratywnym podkreśla się nadrzędne znaczenie norm konstytucyjnych, przy czym w rzeczywistości politycznej kluczowe



znaczenie odgrywają nie przepisy prawa, ale osobiste więzi, powiązania nieformalne zasady, instytucje, koneksje. Habilitantka wskazuje, że wbrew opiniom wielu badaczy systemy polityczne w państwach w Azji Centralnej w dalszym ciągu mają charakter autorytarny („Central Asia and the Caucasus” 2007, nr 6 (48), s. 7–17).

Dr Nartsiss Shukuralieva w tekście pt. *Narodowe w formie, autorytarne w treści. Budowanie państwa w Azji Centralnej* dochodzi do wniosku, że cechy struktur społecznych, wartości i wzorce ukształtowane w okresie ZSRR wzmacniają nadal autorytarny charakter reżimów w badanym regionie, utrzymują istniejące zależności. Autorka trafnie zauważa, że rządzący przyjęli etnocentryczną reinterpretację przeszłości, nadając popularnej w czasach radzieckich teorii nowe oblicze z nowymi bohaterami, świętami, nową wersją historii. Działania, którymi sterowali rządzący, polegające m.in. na tworzeniu obrazów przeszłości, służyły legitymizacji ich władzy, wzmacniały autorytarne rządy, były też narzędziem służącym budowaniu świadomości narodowej przez nowe elity polityczne.

Z kolei w artykule pt. *Fasadowa demokracja, niestabilność instytucjonalna i rozwój. Mechanizmy przyjmowania narodowych strategii rozwoju w Kirgistanie* („Studia Polityczne” 2015, nr 4 (40), s. 121–142) Kandydatka wraz z Mayą Eralievą w ciekawy sposób omawiają mechanizmy opracowywania i zatwierdzania narodowych strategii rozwoju Kirgistanu. Autorki wskazują przy tym na powody ich częstych zmian i braku odniesień do aktualnych potrzeb społecznych. Zauważają, że brak przygotowania przejrzystych procedur określających reguły przyjmowania strategicznych dokumentów determinuje ich nikłą trwałość, podobnie jak nieuwzględnianie rzeczywistych potrzeb i aspiracji lokalnych społeczności przesądza o ich zmiennym charakterze.

Rozważania na temat międzynarodowych aspektów reprodukcji władzy znajdują swe rozwinięcie także w innych tekstach Kandydatki. Autorka konstatuje m.in., że rozwiązania prawno-instytucjonalne, strategie, symboliczne narracje opracowane w jednym państwie są wielokrotnie wykorzystywane przez rządzących w innych państwach. Ponadto – w ocenie Nartsiss Shukuraliewej – nowe struktury integracyjne państw poradzieckich

wzmacniają legitymację reżimów i służą osłabianiu społeczeństwa obywatelskiego. Budując konfrontacyjną wizję świata, instytucje te uznają działalność polegającą na promowaniu idei praw człowieka jako narzędzia służącego destabilizacji politycznej i gospodarczej regionu (patrz np. N. Shukuralieva, *Bezpieczeństwo regionalne – integracja obronna państw Azji Centralnej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2018, nr 4, s. 179–194). Habilitantka zauważa także, że zagraniczne podmioty w dużym stopniu oddziałują na rzeczywistość polityczną państw w regionie, legitymując autorytarny charakter rządów. Autorka konstatuje także, że państwa Azji Centralnej, ponad dwie dekady od uzyskania niepodległości, oddalają się od reguł państwa demokratycznego, nie respektując zasad prawa (patrz np. N. Shukuralieva, *Międzynarodowa legitymacja autorytarnego systemu władzy w państwach Azji Centralnej*, „Kapitał ludzki” 2014, nr 2 (62), s. 102–106; N. Shukuralieva, *Bezpieczeństwo międzynarodowe, terroryzm i zasoby naturalne a międzynarodowa legitymacja władzy w krajach Azji Środkowej*, „Sprawy Międzynarodowe” 2013, nr 4, s. 49–67).

Problematyka dotycząca funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w kontekście zastosowania kary śmierci w państwach Azji Centralnej jest przedmiotem rozważań Habilitantki we współautorskim tekście napisanym z Witoldem Sobczakiem. Autorzy zauważają, że presja międzynarodowych instytucji spowodowała, że w państwach tego regionu konsekwentnie zmniejszano listę przestępstw zagrożonych karą śmierci (N. Shukuralieva, W. Sobczak, *Kara śmierci w państwach Azji Centralnej*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 9, s. 88–102).

Podsumowując, zastosowane przez Autorkę określenie zamierzeń badawczych oraz sposobu i narzędzi ich realizacji świadczy o Jej dojrzałości metodologicznej i zdefiniowanych ambicjach poznawczych. Przedłożone do recenzji opracowanie stanowią dobrze skonstruowaną analizę bazy źródłowej w omawianym zakresie. W mojej ocenie tworzą ciekawą perspektywę poznawczą dla dalszych badań dotyczących tytułowej problematyki. Zawierają w sobie element oryginalny, autorski, dotychczas nieporuszany w polskiej literaturze przedmiotu.



#### IV. Konkluzja

Recenzent w postępowaniu habilitacyjnym na podstawie ustawy z dnia 14 marca 2003 r. *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. z 2003 r., nr 65, poz. 595 z późn. zm.) oraz w oparciu o postanowienia §§ 3–5 rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 roku *w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego* (Dz.U. z 2011 r., nr 196, poz. 1165) musi ocenić czy od czasu uzyskania w 2006 r. stopnia doktora Habilitantka legitymuje się osiągnięciami naukowymi, które stanowią znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki o polityce i administracji, oraz czy wyniki badań Kandydatki upoważniają do stwierdzenia, że w Jej karierze naukowej w ciągu ostatnich trzynastu lat dokonał się znaczący postęp jakościowy.

Po przeglądzie całości dorobku dr Nartsiss Shukuraliewej, stwierdzam że osiągnięcia badawcze Kandydatki wyrażające się w przedłożonych do oceny opracowaniach potwierdzają niewątpliwie Jej erudycję, świadczą też o konsekwentnym doskonaleniu warsztatu badawczego. Zakres zainteresowań badawczych i poziom samoświadomości metodologicznej dowodzą, że Habilitantka spełnia wymogi określone w ustawie *o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*. Dorobek dr Shukuraliewej świadczy o Jej znacznym wkładzie w rozwój refleksji nad systemami politycznymi państw w Azji Centralnej. Wnoszę o dopuszczenie Pani dr Nartsiss Shukuraliewej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Joanna Marszałek-Kawa